DOMSTOLENS DOM (plenum)
den 9 december 2003 *

I mål C-116/02,

angående en begäran enligt protokollet av den 3 juni 1971 om domstolens tolkning av konventionen av den 27 september 1968 om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område från Oberlandesgericht Innsbruck (Österrike), att domstolen skall meddela ett förhandsavgörande i det vid den nationella domstolen anhängiga målet mellan

Erich Gasser GmbH

och

MISAT Srl,

angående tolkningen av artikel 21 i den ovannämnda konventionen av den 27 september 1968 (EGT L 299, 1972, s. 32; svensk utgåva, EGT C 15, 1997, s. 30), i dess lydelse enligt konventionen av den 9 oktober 1978 om Konungariket Danmarks, Irlands och Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands tillträde (EGT L 304, s. 1, och — i ändrad lydelse — s. 77; svensk utgåva, EGT C 15, 1997, s. 14), enligt konventionen av den 25 oktober 1982 om Republiken Greklands tillträde (EGT L 388, s. 1; svensk utgåva, EGT C 15, 1997, s. 26), enligt konventionen av den 26 maj 1989 om Konungariket Spaniens och Republiken Portugals tillträde (EGT L 285, s. 1; svensk utgåva, EGT C 15, 1997, s. 43) och enligt konventionen av den 29 november 1996 om Republiken Österrikes, Republiken Finlands och Konungariket Sveriges tillträde (EGT C 15, 1997, s. 1),

meddelar

* Rättegångsspråk: tyska.

DOMSTOLEN (plenum)

sammansatt av ordföranden V. Skouris, avdelningsordförandena P. Jann, C.W. A. Timmermans, C. Gulmann, J.N. Cunha Rodrigues och A. Rosas samt domarna D.A.O. Edward, A. La Pergola, J.-P. Puissochet, R. Schintgen (referent), F. Macken, N. Colneric och S. von Bahr,

generaladvokat: P. Léger,
justitiesekreterare: avdelningsdirektören M.-F. Contet,

med beaktande av de skriftliga yttranden som har inkommit från:

— Erich Gasser GmbH, genom K. Schelling, Rechtsanwalt,

— MISAT Srl, genom U.C. Walter, Rechtsanwältin,

— Italiens regering, genom I.M. Braguglia, i egenskap av ombud, biträdd av O. Fiumara, vice avvocato generale dello Stato,

— Förenade kungarikets regering, genom K. Manji, i egenskap av ombud, biträdd av D. Loyd Jones, QC,

— Europeiska gemenskapernas kommission, genom A.-M. Rouchaud-Joët och S. Grünheid, båda i egenskap av ombud,

med hänsyn till förhandlingsrapporten,

efter att muntliga yttranden har avgivits vid förhandlingen den 13 maj 2003 av: Erich Gasser GmbH, Italiens regering, Förenade kungarikets regering och kommissionen,

och efter att den 9 september 2003 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Oberlandesgericht Innsbruck har, genom beslut av den 25 mars 2002 som inkom till domstolens kansli den 2 april samma år, i enlighet med protokollet av den 3 juni 1971 om domstolens tolkning av konventionen av den 27 september 1968 om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område (nedan kallat protokollet), ställt flera frågor angående tolkningen av artikel 21 i den ovannämnda konventionen av den 27 september 1968 (EGT L 299, 1972, s. 32; svensk utgåva, EGT C 15, 1997, s. 30), i dess lydelse enligt konventionen av den 9 oktober 1978 om Konungariket Danmarks, Irlands och Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands tillträde (EGT L 304, s. 1, och — i ändrad lydelse — s. 77; svensk utgåva, EGT C 15, 1997, s. 14), enligt

konventionen av den 25 oktober 1982 om Republiken Greklands tillträde (EGT L 388, s. 1; svensk utgåva, EGT C 15, 1997, s. 26), enligt konventionen av den 26 maj 1989 om Konungariket Spaniens och Republiken Portugals tillträde (EGT L 285, s. 1; svensk utgåva, EGT C 15, 1997, s. 43) och enligt konventionen av den 29 november 1996 om Republiken Österrikes, Republiken Finlands och Konungariket Sveriges tillträde (EGT C 15, 1997, s. 1) (nedan kallad Brysselkonventionen).

2 Frågorna har uppkommit i en tvist mellan Erich Gasser GmbH, ett bolag bildat enligt österrikisk rätt (nedan kallat Gasser), och MISAT Srl (nedan kallat MISAT), ett bolag bildat enligt italiensk rätt, med anledning av att deras affärsförbindelser avbrutits.

Tillämpliga bestämmelser

3 Av Brysselkonventionens ingress framgår att Brysselkonventionen syftar till att underlätta erkännande och verkställighet av rättsliga avgöranden, i enlighet med artikel 293 EG, och att i gemenskapen stärka det rättsliga skyddet för personer som är etablerade där. I ingressen anges vidare att det för detta ändamål är nödvändigt att fastställa den internationella behörigheten för konventionsstaternas domstolar.

4 Bestämmelserna om behörighet återfinns under avdelning II i Brysselkonventionen. I artikel 2 i denna konvention föreskrivs den allmänna regeln att talan mot den som har hemvist i en konventionsstat skall väckas vid domstol i den staten. I artikel 5 i nämnda konvention föreskrivs emellertid att talan, om den avser avtal, även kan väckas i en annan konventionsstat, vid domstolen i den ort där den förpliktelse som talan avser har uppfyllts eller skall uppfyllas.

5 I artikel 16 i Brysselkonventionen återfinns bestämmelser om exklusiv behörighet. Enligt artikel 16.1 a skall, om talan avser sakrätt i fast egendom eller nyttjanderätt till fast egendom, domstolarna i den konventionsstat där egendomen är belägen, oberoende av parternas hemvist, ha exklusiv behörighet.

6 Artiklarna 17 och 18 i samma konvention avser prorogationsklausuler.

Artikel 17 har följande lydelse:

"Om parterna har träffat avtal om att en domstol eller domstolarna i en konventionsstat skall vara behöriga att avgöra en redan uppkommen tvist eller framtida tvister i anledning av ett bestämt rättsförhållande, och minst en av parterna har hemvist i en konventionsstat, skall endast den domstolen eller domstolarna i den staten vara behöriga. Ett sådant avtal skall vara antingen:

a) skriftligt eller muntligt och skriftligen bekräftat, eller

b) i en form som överensstämmer med praxis som parterna har utbildat mellan sig, eller

c) i internationell handel, i en form som överensstämmer med handelsbruk eller annan sedvänja som parterna kände till eller borde ha känt till och som är allmänt känd och regelmässigt iakttas av parter i avtal av föreliggande typ vid det ifrågavarande slaget av handel.

...

Avtal om domstols behörighet ... har ingen verkan om de strider mot bestämmelserna i artiklarna 12 eller 15 [avseende försäkringstvister och avtal som ingåtts av konsumenter] eller om de domstolar vilkas behörighet de utesluter har exklusiv behörighet enligt artikel 16.

..."

7 I artikel 18 föreskrivs följande:

"Utöver den behörighet som en domstol i en konventionsstat har enligt andra bestämmelser i denna konvention, är domstolen behörig om svaranden går i svaromål inför denna. Detta gäller dock inte om svaranden gick i svaromål endast för att bestrida domstolens behörighet eller om en annan domstol har exklusiv behörighet enligt artikel 16."

8 Brysselkonventionen har även till syfte att förebygga oförenliga avgöranden. I artikel 21, om litispendens, föreskrivs följande:

"Om talan väcks vid domstolar i olika konventionsstater rörande samma sak och målen gäller samma parter, skall varje domstol utom den vid vilken talan först väckts självmant låta handläggningen av målet vila till dess att det har fastställts att den domstol vid vilken talan först väckts är behörig.

När det har fastställts att den domstol vid vilken talan först väckts är behörig, skall övriga domstolar självmant avvisa talan till förmån för den domstolen."

9 Vad beträffar erkännande, föreskrivs i artikel 27 i nämnda konvention följande:

"En dom skall inte erkännas

...

3) om domen är oförenlig med en dom som har meddelats i en tvist mellan samma parter i den stat där domen görs gällande ... "

10 I artikel 28 första stycket i samma konvention föreskrivs: "[e]n dom skall vidare inte erkännas om den strider mot bestämmelserna ... [avseende försäkringstvister och avtal som ingåtts av konsumenter samt dem som avses i artikel 16]".

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

11 Gasser har sitt säte i Dornbirn (Österrike). Under flera år har bolaget sålt barnkläder till MISAT, med säte i Rom (Italien).

12 Den 19 april 2000 väckte MISAT talan mot Gasser vid Tribunale civile e penale di Roma (Italien) om fastställelse av att avtalet mellan parterna hade upphört att gälla enligt lag och i andra hand att avtalet upphört att gälla på grund av oenighet mellan de två bolagen. MISAT yrkade dessutom fastställelse av att det inte gjort sig skyldigt till avtalsbrott och att Gasser inte hade iakttagit sin lojalitetsplikt eller visat tillbörlig omsorg och handlat i strid mot tro och heder samt yrkade att Gasser skulle förpliktas att ersätta MISAT för den skada som bolaget hade åsamkats samt för vissa kostnader.

13 Den 4 december 2000 väckte Gasser talan mot MISAT vid Landesgericht Feldkirch (Österrike) om betalning av obetalda fakturor. Gasser motiverade domstolens behörighet med att den är domstol på den ort där den förpliktelse som talan avser skall uppfyllas i den mening som avses i artikel 5.1 i Brysselkonventionen och att domstolen är behörig på grund av en klausul om val av forum. Gasser anförde vidare att denna klausul återfinns i samtliga fakturor som Gasser har skickat till MISAT och att MISAT tagit emot fakturorna utan invändningar. Dessa omständigheter skulle enligt Gasser innebära att parterna, i överensstämmelse med den praxis som har bildats mellan dem och handelsbruket mellan Österrike och Italien, har avtalat om en prorogationsklausul i den mening som avses i artikel 17 i Brysselkonventionen.

14 MISAT framställde en invändning om att Landesgericht Feldkirch saknar behörighet, mot bakgrund av att det enligt huvudregeln i artikel 2 i Brysselkonventionen är domstolen på den ort där svaranden har sitt säte som är behörig.

Bolaget bestred förekomsten av en prorogationsklausul och uppgav att man redan innan Gasser väckte talan vid Landesgericht Feldkirch hade väckt talan vid Tribunale civile e penale di Roma med anledning av samma affärsrelation.

15 Den 21 december 2001 beslutade Landesgericht Feldkirch med tillämpning av artikel 21 i Brysselkonventionen att låta handläggningen i målet vila i väntan på att det skulle fastställas huruvida Tribunale civile e penale di Roma var behörig domstol. Den förklarade sig vara behörig att pröva tvisten i egenskap av domstol på den ort där den förpliktelse som talan avser skall uppfyllas, men utredde inte huruvida det förelåg en prorogationsklausul. Den anförde att även om domstolarna i Dornbirn systematiskt omnämndes under "behöriga domstolar" i de fakturor som skickats till svaranden i målet vid den nationella domstolen, nämndes det inte något val av forum i beställningarna.

16 Gasser överklagade beslutet till Oberlandesgericht Innsbruck med yrkande om att Landesgericht Feldkirchs behörighet skulle fastställas och att handläggningen av målet inte skulle förklaras vilande.

17 Den hänskjutande domstolen anser att det i förevarande fall föreligger litispendens, eftersom målen vid den österrikiska domstolen och den italienska domstolen gäller samma parter och rör samma sak i den mening som avses i artikel 21 i Brysselkonventionen, såsom den tolkats av EG-domstolen (se, för ett liknande resonemang, dom av den 8 december 1987 i mål 144/86, Gubisch Maschinenfabrik, REG 1987, s. 4861; svensk specialutgåva, volym 9, s. 271).

18 Efter att ha konstaterat att Landesgericht Feldkirch inte hade uttalat sig om förekomsten av en prorogationsklausul, sökte den hänskjutande domstolen klarhet i huruvida den omständigheten, att den ena avtalsparten regelbundet och utan invändningar betalade fakturor från den andra avtalsparten som innehöll en prorogationsklausul, kan anses vara ett samtycke till klausulen i enlighet med

artikel 17 första stycket c i Brysselkonventionen. Den hänskjutande domstolen har anfört att ett sådant beteende utgör handelsbruk eller annan sedvänja i internationell handel som är tillämplig för parterna och att dessa kände till eller borde ha känt till detta handelsbruk eller denna sedvänja. Om förekomsten av en prorogationsklausul skulle bekräftas har Landesgericht Feldkirch, enligt den hänskjutande domstolen, med tillämpning av artikel 17 i nämnda konvention exklusiv behörighet att avgöra tvisten. Vid sådant förhållande uppkommer frågan huruvida det likväl föreligger skyldighet att låta handläggningen av målet vila, såsom föreskrivs i artikel 21 i samma konvention.

19 Den hänskjutande domstolen har vidare sökt klarhet i i vilken utsträckning den orimligt långa handläggningstiden som är kännetecknande för domstolsförfarandena i den konventionsstat där domstolen vid vilken talan först väckts är belägen kan påverka tillämpningen av artikel 21 i Brysselkonventionen.

20 Under dessa omständigheter har Oberlandesgericht Innsbruck beslutat att förklara målet vilande och ställa följande tolkningsfrågor till domstolen:

"1) Kan en domstol som begär ett förhandsavgörande från domstolen grunda sina frågor på påståenden av ena parten (som inte har motbevisats), oavsett om dessa har bestritts, eller är det nödvändigt att innan förhandsavgörande begärs utreda de faktiska omständigheterna genom bevisupptagning (och, om svaret är ja, i vilken omfattning)?

2) Får den domstol vid vilken talan väckts senare, i den mening som avses i artikel 21 första stycket i Brysselkonventionen ..., pröva huruvida den

domstol vid vilken talan först väckts är behörig, när förstnämnda domstol på grund av ett avtal om domstols behörighet enligt artikel 17 i Brysselkonventionen har exklusiv behörighet, eller har trots detta avtal den domstol vid vilken talan väckts senare att förfara på det sätt som anges i artikel 21 i Brysselkonventionen?

3) Kan den omständigheten att handläggningstiden vid domstolarna i en konventionsstat (i stor utsträckning oberoende av parternas agerande) är orimligt lång, vilket kan medföra stora nackdelar för den ena parten, leda till att den domstol vid vilken talan väckts senare, i den mening som avses i artikel 21 i Brysselkonventionen, inte får gå till väga på det sätt som föreskrivs i denna bestämmelse?

4) Utgör de rättsmedel som anges i den italienska lagen nr 89 av den 24 mars 2001 skäl för att tillämpa bestämmelsen i artikel 21 i Brysselkonventionen även när ena parten genom en eventuellt orimligt lång handläggningstid vid den italienska domstolen riskerar att lida en nackdel och man därför, såsom anges i den tredje frågan, inte får gå till väga på det sätt som föreskrivs i artikel 21 i Brysselkonventionen?

5) Under vilka förutsättningar skall den domstol vid vilken talan väckts senare i förekommande fall underlåta att tillämpa bestämmelsen i artikel 21 i Brysselkonventionen?

6) Hur skall domstolen gå till väga om den under de omständigheter som anges i den tredje frågan inte får tillämpa bestämmelsen i artikel 21 i Brysselkonventionen?

Om artikel 21 i Brysselkonventionen skall tillämpas även under de omständigheter som anges i den tredje frågan, behöver den fjärde, den femte och den sjätte frågan inte besvaras."

Den första frågan

21 Den hänskjutande domstolen har ställt den första frågan för att få klarhet i huruvida en nationell domstol, med stöd av protokollet, kan begära att domstolen gör en tolkning av Brysselkonventionen, även om den hänskjutande domstolens bedömning grundas på påståenden av den ena parten i det nationella målet utan att det har utretts om dessa påståenden är riktiga.

22 I förevarande fall har den hänskjutande domstolen hänvisat till det faktum att den andra tolkningsfrågan ställts med utgångspunkt i att domstolen i den domkrets som Dornbirn tillhör är behörig att avgöra målet vid den nationella domstolen på grund av en prorogationsklausul i den mening som avses i artikel 17 i Brysselkonventionen, trots att den nationella domstolen inte har fastställt att det föreligger en sådan klausul.

23 Härvid skall erinras om att det, mot bakgrund av den funktionsfördelning inom ramen för förfarandet för förhandsavgörande som föreskrivs i protokollet, uteslutande ankommer på den nationella domstolen att fastställa föremålet för de frågor som den avser att ställa till domstolen. Det ankommer enligt fast rättspraxis nämligen uteslutande på de nationella domstolarna, vid vilka tvisten anhängiggjorts och som har ansvaret för det rättsliga avgörandet, att mot bakgrund av de särskilda omständigheterna i varje enskilt mål bedöma såväl om ett förhandsavgörande är nödvändigt för att döma i saken som relevansen av de frågor som ställs till domstolen (dom av den 27 februari 1997 i mål C-220/95, REG 1997, s. I-1147, punkt 16, av den 20 mars 1997 i mål C-295/95, Farrell, REG 1997, s. I-1683, punkt 11, av den 16 mars 1999 i mål C-159/97, Castelletti, REG 1999, s. I-1597, punkt 14, och av den 8 maj 2003 i mål C-111/01, Gantner Electronic, REG 2003, s. I-4207, punkterna 34 och 38).

24 Den samarbetsanda som emellertid måste styra förfarandet för förhandsavgöranden kräver att den nationella domstolen å sin sida respekterar den uppgift som ålagts domstolen, nämligen att bidra till rättskipningen i medlemsstaterna och inte att avge rådgivande utlåtanden i allmänna eller hypotetiska frågor. För att domstolen skall kunna ge en ändamålsenlig tolkning av Brysselkonventionen krävs att den nationella domstolen fastställer rättsläget och de faktiska omständigheterna i målet samt anger varför den anser att ett svar på dess frågor behövs för att den skall kunna döma i målet (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovannämnda målet Gantner Electronic, punkterna 35, 37 och 38).

25 Det framgår av de faktiska omständigheter som har angivits av den hänskjutande domstolen att antagandet att en prorogationsklausul föreligger inte endast är av hypotetisk art.

26 Såsom kommissionen och även generaladvokaten i sitt förslag till avgörande i punkterna 38–41 har betonat, har den hänskjutande domstolen ansett det vara nödvändigt att ställa den andra tolkningsfrågan till domstolen, innan den i målet vid den nationella domstolen undersöker huruvida en sådan prorogationsklausul som avses i artikel 17 i Brysselkonventionen och ett sådant handelsbruk eller annan sedvänja i den internationella handeln i detta hänseende föreligger, vilket kan kräva svåra och kostsamma utredningar, för att få klarhet i huruvida förekomsten av en prorogationsklausul innebär att artikel 21 i Brysselkonventionen inte skall tillämpas. Om denna fråga skall besvaras jakande, skall den hänskjutande domstolen avgöra huruvida en sådan prorogationsklausul föreligger och, om så visar sig vara fallet, skall denna domstol anses ha exklusiv behörighet att avgöra tvisten i det nationella målet. Om frågan däremot skall besvaras nekande, skall bestämmelserna i artikel 21 i Brysselkonventionen tillämpas, och det är då ointressant att undersöka huruvida det föreligger en prorogationsklausul.

27 Den första frågan skall följaktligen besvaras på så sätt att en nationell domstol, med stöd av protokollet, kan begära att domstolen gör en tolkning av Brysselkonventionen, även om den hänskjutande domstolens bedömning grundas på påståenden av den ena parten i det nationella målet utan att det har utretts om partens påståenden är riktiga, då den mot bakgrund av de särskilda omständigheterna i målet bedömer att ett förhandsavgörande är nödvändigt för att döma i saken och att de frågor som ställs till domstolen är relevanta. Det krävs emellertid att den nationella domstolen klargör den faktiska och rättsliga bakgrunden till de frågor som ställs så att det är möjligt att komma fram till en tolkning av nämnda konvention som är användbar samt att den anger varför den anser att ett svar på dessa frågor är nödvändigt för att kunna avgöra målet.

Den andra frågan

28 Den hänskjutande domstolen har ställt den andra frågan för att få klarhet i huruvida artikel 21 i Brysselkonventionen skall tolkas på så sätt att den domstol vid vilken talan väckts senare, och som har exklusiv behörighet enligt en prorogationsklausul, med avvikelse från denna artikel kan avgöra tvisten utan att den domstol vid vilken talan först väckts har förklarat sig obehörig.

Yttranden som har inkommit till domstolen

29 Enligt Gasser och Förenade kungarikets regering, skall denna fråga besvaras jakande. Som stöd för denna tolkning har de åberopat dom av den 27 juni 1991 i mål C-351/89, Overseas Union Insurance m.fl. (REG 1991, s. I-3317), i vilken det har fastslagits att "utan hänsyn till det fall där den domstol vid vilken talan väckts senare har exklusiv behörighet enligt [Bryssel]konventionen och särskilt [enligt] artikel 16", skall artikel 21 i Brysselkonventionen tolkas så att om behörigheten hos den domstol vid vilken talan först väckts bestrids, får den domstol vid vilken talan väckts senare, såvida den inte avvisar talan, endast förklara målet vilande

och den saknar möjlighet att själv pröva behörigheten hos den domstol vid vilken talan först väckts. Enligt Gasser och Förenade kungarikets regering finns det inte skäl att tillämpa bestämmelserna om litispendens på olika sätt, beroende på om det är artikel 16 eller artikel 17 i nämnda konvention som är tillämplig.

30 Förenade kungarikets regering har betonat att även om artikel 17 är underordnad artikel 16 i den rangordning av behörighetsregler som föreskrivs i Brysselkonventionen, har den emellertid en högre ställning i förhållande till andra behörighetsregler, såsom artikel 2 och de särskilda behörighetsregler som återfinns i artiklarna 5 och 6 i samma konvention. De nationella domstolarna skall således ex officio bedöma huruvida artikel 17 skall tillämpas och de är därför skyldiga att förklara sig obehöriga.

31 Förenade kungarikets regering har tillagt att förhållandet mellan artiklarna 17 och 21 i Brysselkonventionen skall prövas mot bakgrund av de krav som ställs i den internationella handeln. Det handelsbruk som består i att överenskommelse ingås om vilka domstolar som skall vara behöriga om tvist uppstår skall understödjas och uppmuntras. Dessa klausuler bidrar nämligen till rättssäkerheten i handelsförhållanden, eftersom de möjliggör för parterna att, vid en eventuell tvist, utan svårighet fastställa vilka domstolar som är behöriga att avgöra tvisten.

32 Förenade kungarikets regering har anfört att domstolen förvisso, i punkt 23 i domen i det ovannämnda målet Overseas Union Insurance m.fl., för att motivera den allmänna bestämmelse som återfinns i artikel 21 i Brysselkonventionen, har fastslagit att den domstol vid vilken talan väckts senare inte i något fall är bättre lämpad än den domstol vid vilken talan först väckts att uttala sig om den sistnämnda domstolens behörighet. Detta resonemang är dock inte tillämpligt i de fall där den domstol vid vilken talan väckts senare har exklusiv behörighet i enlighet med artikel 17 i Brysselkonventionen. I sådana fall är det generellt sett lämpligare att den domstol som har utsetts genom prorogationsklausulen avgör denna klausuls verkan, i den mån som materiella bestämmelser i rättsordningen i den medlemsstat där den utsedda domstolen är belägen skall tillämpas.

33 Förenade kungarikets regering har medgivit att den lösning som den har föreslagit skulle kunna medföra en risk för att oförenliga domar meddelas. För att förebygga denna risk har den föreslagit att domstolen skall fastställa att den domstol vid vilken talan först väckts, och vars behörighet bestrids med stöd av en prorogationsklausul, skall låta handläggningen av målet vila till dess att den domstol vid vilken talan väckts senare och som har utsetts genom nämnda klausul har prövat sin behörighet.

34 MISAT, den italienska regeringen och kommissionen har däremot uttalat sig för tillämpningen av artikel 21 i Brysselkonventionen och därmed för att den domstol vid vilken talan har väckts senare skall vara skyldig att låta handläggningen av målet vila.

35 Kommissionen, liksom den italienska regeringen, anser att ett undantag till fördel för behörigheten för den domstol vid vilken talan väckts senare, på grund av att den har exklusiv behörighet enligt artikel 16 i Brysselkonventionen, inte kan utsträckas till att gälla en domstol som utsetts genom ett avtal om val av forum.

36 Kommissionen anser att det är befogat att tillämpa det undantag från regeln i artikel 21, när artikel 16 är tillämplig, som stadgas i artikel 28.1 i Brysselkonventionen, enligt vilken de avgöranden som har meddelats i den stat där den domstol vid vilken talan först väckts befinner sig och som innebär ett åsidosättande av den exklusiva behörighet som den domstol vid vilken talan väckts senare har enligt artikel 16 i nämnda konvention, inte kan erkännas i någon konventionsstat. Det skulle därför vara motsägelsefullt att, med stöd av artikel 21 i samma konvention, kräva att den domstol vid vilken talan väckts senare, som är ensam behörig, skall låta handläggningen av målet vila och att den skall avvisa talan till fördel för den obehöriga domstolen. En sådan lösning leder till att avgörande meddelas av en obehörig domstol och att det endast är tillämpligt i den konventionsstat där det fattades. I ett sådant fall uppnås inte syftet med Brysselkonventionen som består i att förbättra rättsskyddet och att säkerställa ett gränsöverskridande erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område.

37 Dessa överväganden är emellertid inte relevanta när den domstol vid vilken talan väckts senare är behörig enligt artikel 17 i Brysselkonventionen. Artikel 28 i denna konvention är inte tillämplig på avgöranden som strider mot bestämmelserna i artikel 17, vilken tillhör avsnitt 6 under avdelning II i samma konvention. Ett avgörande som strider mot den exklusiva behörigheten hos den domstol vid vilken talan väckts senare, vilken behörighet följer av en klausul om val av forum, skall erkännas och verkställas i samtliga konventionsstater.

38 Kommissionen har även betonat att artikel 21 i Brysselkonventionen inte endast har till syfte att förhindra att oförenliga avgöranden meddelas, vilka enligt artikel 27.3 i nämnda konvention inte kan erkännas, utan även att bevara en god processekonomi. Den domstol vid vilken talan väckts senare skall först låta handläggningen av målet vila och därefter avvisa talan så snart som behörigheten för den domstol vid vilken talan först väckts har fastställts. Denna tydliga regel gynnar rättssäkerheten.

39 Med hänvisning till punkt 23 i domen i det ovannämnda målet Overseas Union Insurance m.fl., anser kommissionen att den domstol vid vilken talan väckts senare inte i något fall är bättre lämpad än den domstol vid vilken talan först väckts att uttala sig om den sistnämnda domstolens behörighet. I förevarande fall är den italienska domstolen lika lämpad som den österrikiska domstolen att fastställa huruvida den är behörig i enlighet med artikel 17 i Brysselkonventionen, på den grunden att parterna, i enlighet med handelsbruket mellan Österrike och Italien, har utsett domstolen på den ort där käranden i målet vid den nationella domstolen har sitt säte att vara exklusivt behörig.

40 Kommissionen och den italienska regeringen har slutligen påpekat att den behörighet som avses i artikel 17 i Brysselkonventionen skiljer sig från den som avses i artikel 16 i samma konvention, på så sätt att parterna inte kan sluta avtal om domstols behörighet som strider mot den sistnämnda artikeln (artikel 17 tredje stycket). Dessutom har parterna möjlighet att, närhelst de önskar, undanröja eller ändra en prorogationsklausul som avses i artikel 17. Så skulle exempelvis vara fallet vid tillämpning av artikel 18 i nämnda konvention när en

part väcker talan i en annan stat än den där den utsedda domstolen är belägen och den andra parten ingår i svaromål utan att bestrida behörigheten hos den domstol vid vilken talan väckts (se, för ett liknande resonemang, dom av den 24 juni 1981 i mål 150/80, Elefanten Schuh, REG 1981, s. 1671, punkterna 10 och 11).

Domstolens svar

41 Det skall inledningsvis erinras om att artikel 21 i Brysselkonventionen, tillsammans med artikel 22 om mål som har samband med varandra, återfinns i avsnitt 8 under avdelning II i denna konvention. Detta avsnitt har till syfte — för att tillgodose intresset av god rättskipning i gemenskapen — att hindra att parallella förfaranden handläggs samtidigt vid olika konventionsstaters domstolar och eventuellt resulterar i oförenliga domar. Denna reglering syftar således till att redan från början så långt möjligt förhindra att det uppkommer sådana situationer som anges i artikel 27.3 i nämnda konvention, det vill säga att man vägrar erkänna ett avgörande eftersom det är oförenligt med ett avgörande som har meddelats i en tvist mellan samma parter i den stat där avgörandet görs gällande (se domen i det ovannämnda målet Gubisch Maschinenfabrik, punkt 8). Härav följer, för att dessa syften skall uppnås, att artikel 21 skall ges en vid tolkning så att den i princip omfattar samtliga litispendenssituationer vid domstolar i konventionsstaterna, oberoende av parternas hemvist (domen i det ovannämnda målet Overseas Union Insurance m.fl., punkt 16).

42 Det framgår av den tydliga ordalydelsen i artikel 21 att den domstol vid vilken talan väckts senare självmant skall låta handläggningen av målet vila till dess att det har fastställts att den domstol vid vilken talan först väckts är behörig, och om så är fallet avvisa talan till förmån för den domstolen.

43 Det görs i detta avseende inte någon åtskillnad i artikel 21 mellan de olika behörighetsgrunder som föreskrivs i Brysselkonventionen, vilket domstolen även har påpekat i punkt 13 i domen i det ovannämnda målet Overseas Union Insurance m.fl.

44 Visserligen gjorde domstolen i punkt 26 i domen i det ovannämnda målet Overseas Union Insurance m.fl. ett förbehåll för de fall där den domstol vid vilken talan väckts senare har exklusiv behörighet enligt nämnda konvention, särskilt då sådan behörighet föreligger enligt artikel 16, innan den fastslog att artikel 21 i Brysselkonventionen skall tolkas på så sätt att om behörigheten hos den domstol vid vilken talan först väckts bestrids, får den domstol vid vilken talan väckts senare, såvida den inte avvisar talan, endast förklara målet vilande och saknar möjlighet att själv pröva behörigheten hos den domstol vid vilken talan först väckts.

45 Det framgår emellertid av punkt 20 i samma dom att domstolen härvid helt enkelt avstod från att uttala sig om hur artikel 21 i konventionen skall tolkas med avseende på en sådan situation som den som avsågs med det uttryckliga förbehållet, eftersom ingen av parterna i målet vid den nationella domstolen hade gjort gällande att den domstol vid vilken talan väckts senare hade exklusiv behörighet.

46 I förevarande fall har det gjorts gällande att den domstol vid vilken talan väckts senare är behörig enligt artikel 17 i konventionen.

47 Denna omständighet innebär emellertid inte att tillämpningen av den processuella regel som återfinns i artikel 21 i nämnda konvention, vilken uppenbarligen uteslutande bygger på den kronologiska ordning i vilken talan har anhängiggjorts, skall ifrågasättas.

48 Dessutom är den domstol vid vilken talan väckts senare inte i något fall bättre lämpad än den domstol vid vilken talan först väckts att uttala sig om den sistnämnda domstolens behörighet. Denna behörighet avgörs nämligen direkt av bestämmelserna i Brysselkonventionen, som gäller för båda domstolarna och som båda domstolarna har samma förutsättningar att tolka och tillämpa (se, för ett liknande resonemang, domen i det ovannämnda målet Overseas Union Insurance m.fl., punkt 23).

49 När det föreligger en prorogationsklausul i den mening som avses i artikel 17 i Brysselkonventionen har parterna, såsom kommissionen har påpekat, möjlighet att avstå från att göra den gällande. I synnerhet har svaranden möjlighet att inställa sig inför den domstol vid vilken talan först väckts utan att anföra att denna sistnämnda domstol inte är behörig med hänvisning till klausulen om val av forum, i enlighet med artikel 18 i konventionen. Vidare ankommer det på den domstol vid vilken talan först väckts att undersöka huruvida det föreligger en sådan klausul och att avvisa talan om det fastställs att parterna verkligen har överenskommit om att ge den domstol vid vilken talan väckts senare exklusiv behörighet enligt artikel 17.

50 Trots hänvisningen till handelsbruk och annan sedvänja i den internationella handeln som återfinns i artikel 17 i Brysselkonventionen, är en av målsättningarna med denna bestämmelse att säkerställa att det verkligen föreligger samtycke från båda parter. Det är nämligen motiverat att skydda den svagare avtalsparten för att undvika att prorogationsklausuler som den ena parten ensidigt har infört i kontraktet inte upptäcks (se dom av den 20 februari 1997 i mål C-106/95, MSG, REG 1997, s. I-911, punkt 17, och domen i det ovannämnda målet Castelletti, punkt 19).

51 Under dessa omständigheter och med hänsyn till de invändningar som kan uppstå beträffande förekomsten av en gemensam viljeförklaring från parternas sida, som utformats i enlighet med de strikta formföreskrifter som föreskrivs i artikel 17 i Brysselkonventionen, är det förenligt med den rättssäkerhet som eftersträvas genom denna konvention att, om litispendens föreligger, det klart och tydligt har fastställts vilken av de nationella domstolarna som skall fastställa sin behörighet i enlighet med bestämmelserna i nämnda konvention. Det framgår tydligt av lydelsen i artikel 21 i denna konvention att det ankommer på den domstol vid vilken talan först väckts att fastställa sin behörighet, i förekommande fall med beaktande av en prorogationsklausul, om en sådan har åberopats. Begreppet prorogationsklausul skall anses vara ett autonomt begrepp som skall bedömas uteslutande mot bakgrund av de krav som ställs i artikel 17 (se, för ett liknande resonemang, dom av den 10 mars 1992 i mål C-214/89, Powell Duffryn, REG 1992, s. I-1745, punkt 14; svensk specialutgåva, volym 12, s. I-0001).

52 För övrigt bekräftas den tolkning av artikel 21 i Brysselkonventionen som följer av det ovanstående av artikel 19 i nämnda konvention, i vilken det föreskrivs en skyldighet för en domstol i en konventionsstat att självmant förklara sig obehörig endast om "talan som väcks vid en domstol i en konventionsstat gäller en tvist som huvudsakligen rör en fråga som en domstol i en annan konventionsstat är exklusivt behörig att pröva enligt artikel 16". Artikel 17 i Brysselkonventionen nämns inte i artikel 19.

53 De svårigheter som Förenade kungarikets regering har påtalat, som följer av att parter som önskar förhala tvistens lösning väcker talan vid en domstol som de vet är obehörig på grund av en prorogationsklausul, innebär inte att tolkningen av en bestämmelse i Brysselkonventionen i enlighet med dess lydelse och syfte skall ifrågasättas.

54 Mot bakgrund av det ovanstående, skall den andra frågan följaktligen besvaras på så sätt att artikel 21 i Brysselkonventionen skall tolkas så, att den domstol vid vilken talan väckts senare och vars behörighet har gjorts gällande med stöd av ett avtal om domstols behörighet, skall låta handläggningen av målet vila tills domstolen vid vilken talan först väckts har förklarat sig obehörig.

Den tredje frågan

55 Den hänskjutande domstolen har ställt den tredje frågan för att få klarhet i huruvida artikel 21 i Brysselkonventionen skall tolkas så, att undantag kan göras

från föreskrifterna i artikeln när handläggningstiderna allmänt sett är orimligt långa i domstolarna i den konventionsstat där talan först väckts.

Upptagande till sakprövning

56 Kommissionen har ifrågasatt huruvida denna fråga, och således även följande frågor som har ett samband med denna, kan prövas mot bakgrund av att den hänskjutande domstolen inte har angivit faktiska omständigheter som innebär att det kan fastställas att Tribunale civile e penale di Roma har underlåtit att iaktta sin skyldighet att avgöra saken inom rimlig tid och därmed har åsidosatt artikel 6 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, som undertecknades i Rom den 4 november 1950 (nedan kallad EKMR).

57 Denna ståndpunkt kan inte godtas. Såsom generaladvokaten påpekade i punkt 87 i sitt förslag till avgörande, har frågan ställts för att få klarhet i huruvida den domstol vid vilken talan väckts senare får åsidosätta föreskrifterna i artikel 21 i Brysselkonventionen, mot bakgrund av den omständigheten att genomsnittstiden för handläggningen av mål är orimligt lång i domstolarna i den medlemsstat där talan först väckts. För att besvara denna fråga, som den senare domstolen har ansett vara relevant, är det inte nödvändigt att den hänskjutande domstolen tillhandahåller uppgifter om förloppet i förfarandet vid Tribunale civile e penale di Roma.

58 Den tredje frågan skall med andra ord besvaras.

Prövning i sak

Yttranden som har inkommit till domstolen

59 Enligt Gasser skall artikel 21 i Brysselkonventionen under alla omständigheter tolkas på ett sådant sätt att orimligt långa handläggningstider förhindras (det vill säga handläggningstider som överstiger tre år), vilka strider mot artikel 6 i EKMR och innebär hinder för den fria rörligheten som säkerställs genom artiklarna 28 EG, 39 EG, 48 EG och 49 EG. Det ankommer på Europeiska unionens institutioner eller på de nationella domstolarna att fastställa vilka stater som har orimligt långa handläggningstider.

60 Vid antagandet att avgörande inte har meddelats om behörigheten inom en tidsfrist på sex månader efter det att talan först väckts eller inget definitivt avgörande om behörigheten fattats under det år som följer efter denna tidpunkt, skall undantag göras från föreskrifterna i artikel 21 i Brysselkonventionen. Under alla omständigheter har de domstolar vid vilka talan väckts senare rätt att avgöra såväl frågan om behörighet som saken. För avgörandet i sak gäller lite längre tidsfrister.

61 Även Förenade kungarikets regering anser att artikel 21 i Brysselkonventionen skall tolkas med hänsyn till artikel 6 i EKMR. Den har i detta hänseende påpekat att en potentiell gäldenär i en kommersiell tvist ofta väcker talan, vid den domstol som den valt, om fastställelse av att betalningsskyldighet inte föreligger, med vetskapen om att detta förfarande kommer att vara särskilt länge, och med syfte att förhala ett avgörande som går denne emot med flera år.

62 I ett sådant fall medför automatisk tillämpning av artikel 21 en väsentlig och orättvis fördel för den potentielle gäldenären och medför även att denne kan kontrollera förfarandet och kanske till och med övertyga borgenären om att inte göra gällande sina rättigheter inför domstol.

63 Under dessa omständigheter har Förenade kungarikets regering föreslagit att domstolen skall godta ett undantag från artikel 21 som innebär att den domstol vid vilken talan väckts senare kan pröva behörigheten hos den domstol vid vilken talan först väckts när

1) käranden i ond tro har väckt talan vid en obehörig domstol i syfte att förhala förfarandet vid domstolarna i en annan konventionsstat som är behöriga enligt Brysselkonventionen, och när

2) den domstol vid vilken talan först väckts inte har prövat sin behörighet inom rimlig tid.

64 Förenade kungarikets regering har tillagt att dessa villkor skall bedömas av de nationella domstolarna mot bakgrund av samtliga relevanta omständigheter.

65 MISAT, den italienska regeringen och kommissionen har däremot gjort gällande att artikel 21 i Brysselkonventionen skall tillämpas fullt ut, oaktat den orimligt långa handläggningstiden i domstolsförfaranden i en av de ifrågavarande staterna.

66 Enligt MISAT innebär ett jakande svar på den tredje tolkningsfrågan att rättssäkerheten äventyras och kostnaderna ökar för parterna, som skulle tvingas driva en process i två stater och inställa sig i de två domstolar där talan väckts, utan att kunna förutse vilken domstol som kommer att avgöra saken först. Det redan stora antalet tvistemål beträffande domstols behörighet skulle öka ytterligare, vilket skulle bidra till att rättssystemet förlamades.

67 Kommissionen har erinrat om att Brysselkonventionen bygger på ömsesidigt förtroende samt på att domstolarna i konventionsstaterna är likvärdiga och att det i och med denna konvention har inrättats ett tvingande regelverk om behörighet som samtliga domstolar som omfattas av dess tillämpningsområde skall iaktta. Detta innebär att konventionsstaterna kan åläggas att ömsesidigt erkänna och verkställa domstolsavgörande genom enkla förfaranden. Detta tvingande regelverk om domstols behörighet främjar samtidigt rättssäkerheten, eftersom parterna och domstolarna tack vare bestämmelserna i Brysselkonventionen konsekvent och utan svårighet kan fastställa den internationella behörigheten. I detta regelverk syftar avsnitt 8 i avdelning II i nämnda konvention till att förebygga behörighetskonflikter och oförenliga avgöranden.

68 Det är oförenligt med andemeningen i och syftet med Brysselkonventionen att endast kräva att de nationella domstolarna skall iaktta bestämmelserna om litispendens om de anser att den domstol vid vilken talan först väckts avgör saken inom rimlig tid. Det föreskrivs inte någonstans i nämnda konvention att domstolarna kan ange att förfaranden i andra konventionsstater tar för lång tid som skäl för att inte tillämpa dessa bestämmelser.

69 Dessutom kan tidpunkten för när ett förfarande skall anses ta orimligt lång tid, och riskera att medföra stora nackdelar för den ena parten, endast fastställas på grundval av en bedömning av samtliga omständigheter i det enskilda fallet. Denna fråga kan således inte regleras inom ramen för Brysselkonventionen. Det

ankommer nämligen på Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna att göra denna bedömning, och de nationella domstolarna kan inte sätta sig i dennas ställe vid tillämpningen av artikel 21 i nämnda konvention.

Domstolens svar

70 Såsom det har påpekats dels av kommissionen, dels i punkterna 88 och 89 i generaladvokatens förslag till avgörande, är en tolkning av artikel 21, i Brysselkonventionen, enligt vilken undantag från föreskrifterna i artikeln får göras när handläggningstiderna i domstolarna allmänt sett är orimligt långa i den medlemsstat där talan först väckts, uppenbart oförenlig med såväl ordalydelsen som strukturen och syftet med denna konvention.

71 Nämnda konvention innehåller inte någon bestämmelse som innebär att dess artiklar, och särskilt artikel 21, upphör att gälla på grund av handläggningstidens längd vid domstolarna i den berörda konventionsstaten.

72 Vidare skall det erinras om att Brysselkonventionen bygger på principen att konventionsstaterna har ömsesidigt förtroende för varandras rättssystem och rättsliga institutioner. Det är med detta förtroende som grund som det genom konventionen har inrättats ett tvingande regelverk om behörighet som alla domstolar inom dess tillämpningsområde skall iaktta. Det är även detta förtroende som möjliggör för konventionsstaterna att avstå från sina interna bestämmelser om erkännande och verkställighet av utländska domar till förmån för ett förenklat förfarande för erkännande och verkställighet. Det är vidare

ostridigt att konventionen har till syfte att säkerställa rättssäkerheten genom att göra det möjligt för parterna att på förhand med säkerhet veta vilken domstol som kommer att vara behörig.

73 Mot bakgrund av det ovanstående skall den tredje frågan besvaras på så sätt att artikel 21 i Brysselkonventionen skall tolkas så, att undantag inte kan göras från föreskrifterna i artikeln när handläggningstiderna allmänt sett är orimligt långa i domstolarna i den konventionsstat där talan först väckts.

Den fjärde, den femte och den sjätte frågan

74 Mot bakgrund av svaret på den tredje frågan, skall den fjärde, den femte och den sjätte frågan inte besvaras. Den hänskjutande domstolen har endast ställt dessa frågor för det fall att den tredje frågan skulle ha besvarats jakande.

Rättegångskostnader

75 De kostnader som har förorsakats den italienska regeringen, Förenade kungarikets regering samt kommissionen, vilka har inkommit med yttranden till domstolen, är inte ersättningsgilla. Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN

angående de frågor som genom beslut av den 25 mars 2002 har ställts av Oberlandesgericht Innsbruck, följande dom:

1) En nationell domstol kan, i enlighet med protokollet av den 3 juni 1971 om domstolens tolkning av konventionen av den 27 september 1968 om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område, i dess lydelse enligt konventionen av den 9 oktober 1978 om Konungariket Danmarks, Irlands och Förenade konungariket Storbritannien och Nordirlands tillträde, enligt konventionen av den 25 oktober 1982 om Republiken Greklands tillträde, enligt konventionen av den 26 maj 1989 om Konungariket Spaniens och Republiken Portugals tillträde och enligt konventionen av den 29 november 1996 om Republiken Österrikes, Republiken Finlands och Konungariket Sveriges tillträde, begära att domstolen gör en tolkning av Brysselkonventionen, även om den hänskjutande domstolens bedömning grundas på påståenden av den ena parten i det nationella målet utan att det har utretts om dessa påståenden är riktiga, då den mot bakgrund av de särskilda omständigheterna i målet bedömer att ett förhandsavgörande är nödvändigt för att döma i saken och att de frågor som ställs till domstolen är relevanta. Det krävs emellertid att den nationella domstolen klargör den faktiska och rättsliga bakgrunden till de frågor som ställs så att det är möjligt att komma fram till en tolkning av nämnda konvention som är användbar samt att den anger varför den anser att ett svar på dessa frågor är nödvändigt för att kunna avgöra målet.

2) Artikel 21 i Brysselkonventionen av den 27 september 1968 skall tolkas så, att den domstol vid vilken talan väckts senare och vars behörighet har gjorts gällande med stöd av en prorogationsklausul skall låta handläggningen av målet vila tills domstolen vid vilken talan först väckts har förklarat sig obehörig.

3) Artikel 21 i Brysselkonventionen av den 27 september 1968 skall tolkas så, att undantag inte kan göras från föreskrifterna i artikeln när handläggningstiderna allmänt sett är orimligt långa i domstolarna i den konventionsstat där talan först väckts.

Skouris	Jann	Timmermans
Gulmann	Cunha Rodrigues	Rosas
Edward	La Pergola	Puissochet
Schintgen	Macken	Colneric
	von Bahr	

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 9 december 2003.

R. Grass — Justitiesekreterare

V. Skouris — Ordförande